

عوامل شکل دهنده شهرهای اسلامی - تاریخی مسلمانان

دکتر هوشمند علیزاده*^۱، دکتر کیومرث حبیبی^۲

^۱ استادیار دانشکده مهندسی، دانشگاه کردستان

^۲ استادیار دانشکده مهندسی، دانشگاه کردستان

تاریخ پذیرش: ۹۰/۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۰/۲/۱۵

چکیده

اسلام از سوی بیش تر پژوهشگران به عنوان آیینی شهری شناخته شده که برای عبادت فرد در جمع ارزش خاصی قابل شده است. اگر چه در این دین تقوا به عنوان اصلی ترین معیار ارزیابی قلمداد می شود، اما این واقعیت برای همه مبرهن است که تعلیمات اسلام بیش تر در قرارگاه های شهری تجربه شده اند. از این رو، تعجب آور نیست که اسلام تأکید ویژه ای بر طرح شهرها در جهت کارایی و پاسخ گویی بیش تر به نیازهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه داشته است. این مقاله، رویکردهای غالب به شهرهای اسلامی را به منظور تدقیق و همگرایی آن ها به رویکردی جامع و فراگیر مورد توجه قرار داده است؛ به طوری که همه جوانب تأثیرگذار بر شکل ساختاری شهر را در برگیرد. برای دستیابی به رویکرد مذکور، مرور ادبیات و اسناد مرتبط با موضوع و بررسی محتوایی آن ها مبنای انجام این مطالعه بوده است. نتایج حاکی از آن است که نحوه شکل گیری اصول طرّاحی شهر اسلامی - تاریخی عمدتاً به ارزش ها و اعتقادهای فرهنگی اسلام که ریشه در ماهیت احکام اسلامی داشته است، بستگی دارد؛ به طوری که جنبه های گوناگون زندگی مسلمانان و از جمله ساخت سکونت گاه ها را نیز تحت تأثیر قرار داده است. جدای از این که مفهوم شهر اسلامی به عنوان مدلی قابل استناد برای پهنه وسیع سرزمین های اسلامی، به دلیل عدم پاسخ گوی به تنوع اجتماعی - مکانی آن نقدپذیر است، این مقاله آشکار می سازد که ساختار شهر اسلامی - تاریخی عمدتاً وابسته به مکان است و لازم است اصول طرّاحی آن از طریق نظم طبیعت به عنوان بستر اولیه فرم دهی و اعتقادهای فرهنگی - مذهبی و اصول اجتماعی (سازمان اجتماعی) مورد کنکاش قرار گیرد. این بدان معنی است که رویکرد اجتماعی - مکانی در بررسی شهرهای اسلامی - تاریخی قابل توجه است.

واژگان کلیدی: شهر اسلامی، شهرهای اسلامی - تاریخی مسلمانان، رویکرد مکانی - اجتماعی، عوامل شکل دهنده

Structuring Elements of the Muslims' Islamic and Historical Cities

Hooshmand Alizadeh,

Assistant Prof., Dept. of Architecture and Planning, Faculty of Engineering,
University of Kurdistan, Iran

Kyoumars Habibi,

Assistant Prof., Dept. of Architecture and Planning, Faculty of Engineering,
University of Kurdistan, Iran

Abstract

Many scholars see Islam as an urban religion, which favors communal practice on individual worship. Although, piety is the only source of appraisal, it is widely accepted that most of Islam's teaching is best practiced in an urban setting. This means that Islam has been a religion with a strong urban orientation. Regarding this, an assumption took shape that, whilst rural peoples or desert anchorites could indeed be faithful Muslims, the good Islamic life could best be lived in an urban community where (as an obvious manifestation of group solidarity) the faithful could gather in a congregational mosque for Friday worship. For this reason, it is not surprising that Islam made particular emphasis on the urban form and design of the city enabling it a greater functionality and responsiveness to meet the socio-economic and cultural needs of the community. From this point, this study investigates the main approaches to the concept of Islamic city to narrow the view to the specific one which encompasses all factors affecting the structure of the Muslims Historic cities in general. This has been done through literature review and content analysis of them. The results show that the formation of the design concepts of the Islamic city is closely bound up with Islamic cultural values and beliefs.

These are mainly rooted in the essence of the Islamic law (the holy Koran and the Sunna – the main source of the Islamic law and its cultural values) which regulates all aspects of the lives of Muslims. From this point, the realization of the Islamic law can be traced in all levels and in all contexts of the built form, which resulted in a particular spiritual dimension with a thoroughly religious character for the Islamic city. Apart from those general notions, the work discussed has made clear that we no longer can rely on the notion of the Islamic city as a typical one for all Islamic lands because each region has different natural and socio-cultural circumstances which require particular approaches namely socio-spatial one. This means that the Muslims historic cities are highly place specific and its shaping principles and structuring elements need to be conceived from natural laws expressed through weather conditions and topography, religious and cultural beliefs and social principles (social organization of the urban society).

Key words: Islamic city, Muslims' Islamic -historic cities, Socio-spatial approach, Structuring elements